

ANALÝZA VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU SEVEROATLANTICKEJ ALIANCIE

ANALYSIS OF THE EVOLUTION OF DEFENCE SPENDING OF THE NORTH ATLANTIC ALLIANCE

Marika HÚLEKOVÁ

ABSTRACT

The defence of freedom, independence, territorial integrity, interests, and citizens is one of the main tasks of every state, regardless of whether it is a member of any military-political organization, pact, or grouping. Therefore, each state must constantly pay attention to ensuring its defence and for this purpose, among many other things, allocate adequate resources from the state budget, usually in the form of defence expenditures. Their amount is influenced by several different factors (economic, political, social, security, military, etc.), which state officials must consider when deciding how much resources to allocate ensuring the defence of the state. Because the security situation in the world has worsened in recent years and after the outbreak of the conflict in Ukraine there was a sharp deterioration, in her contribution the author deals with the current trends in the development of defence spending in the states of the North Atlantic Alliance.

Keywords: North Atlantic Alliance, defence spending, security, defence, state budget

ÚVOD

Prebiehajúce zmeny v globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí, rast asymetrických bezpečnostných hrozieb (Jurčák, 2013; Belan, 2016; Ivančík – Nečas, 2017) a hybridných hrozieb v podobe medzinárodného terorizmu, kybernetických útokov na verejné i súkromné inštitúcie, nelegálnej masovej migrácie, cezhraničného organizovaného zločinu a pod. (Jurčák – Majchút, 2016; Ivančík – Nečas, 2019; Friánová, 2020; Jurčák – Ivančík, 2023), neklesajúci počet vnútroštátnych a medzištátnych ozbrojených konfliktov (Kazanský, 2013; Kazanský, 2015; Koudelka, 2016), ako aj ďalšie zvyšovanie napätia v medzinárodných vzťahoch, spôsobujú, že štáty musia v ostatných rokoch oveľa viac myslieť na zaistenie svojej bezpečnosti.

Na bezpečnosť je v tejto súvislosti potrebné nazerať ako na trvalý, cyklický a nepretržitý proces potreby reagovania na hrozby a riziká vyplývajúce z okolia (bezpečnostného prostredia) subjektu (štátu) (Belan – Uchaľ, 2018; Majchút, 2018, Ivančík, 2022). Zároveň možno bezpečnosť chápať ako dynamický, multidimenzionálny, multisektorový a multifaktorový fenomén, ktorý je logicky a kauzálne spojený so všetkými oblastami života ľudskej spoločnosti i sférami ľudského bytia (Hofreiter, 2006; Hofreiter – Zvaková, 2019; Ivančík, 2022).

Zaisťovanie bezpečnosti, predovšetkým vonkajšej bezpečnosti štátu, a tiež obrany jeho slobody, nezávislosti, suverenity, celistvosti a teritoriálnej integrity kladie v súčasnosti oveľa vyššie kvalitatívne nároky na spôsobilosti a kapacity ozbrojených síl a schopnosti vojenského i civilného personálu, čo si však zároveň vyžaduje vyššie výdavky zo štátneho rozpočtu (Horák a kol., 1998; Ivančík, 2012; Jirásková, 2022).

1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA VÝDAVKOV NA OBRANU

V odbornej bezpečnostnej, vojenskej alebo ekonomickej literatúre, či už domácej alebo zahraničnej, neexistuje žiadna presná definícia alebo výklad pojmu výdavky na obranu. V odborných prácach alebo v publicistike sa možno stretnúť s viacerými definíciami alebo vysvetleniami, ktoré sú však viac-menej podobné. Okrem toho sa v literatúre možno stretnúť aj s označením vojenskej výdavky, armádne výdavky alebo zbrojné výdavky, ktoré však predstavujú užšie pojmy a zahŕňajú užšiu škálu rôznych výdavkov spojených s výdavkami na vojsko (armádu, resp. ozbrojené sily), prípadne na zbrane (zbrojenie). Výdavky na obranu sú kvantifikovateľné a štatisticky sledovateľné, a preto sa využívajú pre lepšiu komparáciu najmä z medzinárodného hľadiska (Horák, 1998; Ivančík, 2012).

Výška výdavkov na obranu odráža charakter obrannej politiky štátu a jeho bezpečnostnú, ale hlavne obrannú a vojenskú stratégiu. Poskytuje informácie o obrannom úsilí štátu, výstavbe obranného systému štátu a najmä o výstavbe a rozvoji spôsobilostí a kapacít ozbrojených síl daného štátu. Výška výdavkov na obranu zároveň odráža ekonomické možnosti štátu (Sandler – Heartly, 1995).

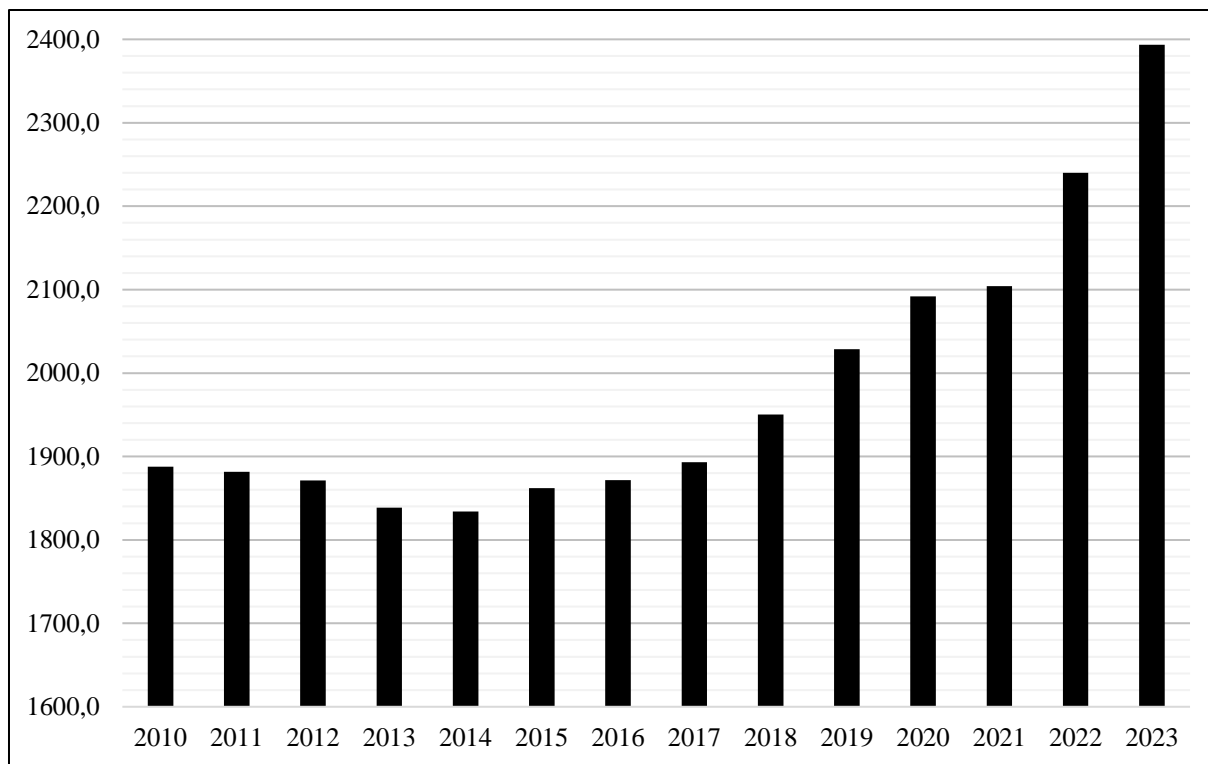
Výdavky na obranu významným spôsobom ovplyvňujú zabezpečenie mierového života a pripravenosť ozbrojených síl ako najdôležitejšieho nástroja štátu na zabezpečenie obrany, ale tiež vytváranie nevyhnutných materiálových rezerv, rozvoj výroby pre potreby obrany, výskum a vývoj novej vojenskej techniky, zbraní a zbraňových systémov, prípravu obyvateľstva a teritória na obranu a pod. Svojim rozmerom a charakterom limitujú možnosti uspokojovania mierových potrieb spoločnosti (Ivančík, 2012). Používanie pojmu výdavky na obranu je spojené predovšetkým s rozdeľovaním verejných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na zabezpečenie realizácie jednotlivých programov, zámerov a cieľov v systéme zaručovania bezpečnosti a obrany štátu (Šefčík, 1999).

Tento systém je v jednotlivých krajinách tvorený viacerými navzájom prepojenými prvkami (napr.: ozbrojenými silami – pozemnými, vzdušnými, námornými, špeciálnymi, národnou gardou, pohraničnou strážou, spravodajskými službami, obranným priemyslom, obrannou infraštruktúrou, špecializovanými inštitúciami štátnej správy, strategickými zásobami a rezervami, civilnou obranou a pod.), ktoré pôsobia v prospech zaručovania obrany štátu (Ivančík, 2012). V každom štáte vznikajú v tejto súvislosti určité náklady, ktorých peňažným vyjadrením sú výdavky na obranu (Samuelson – Nordhaus, 1992).

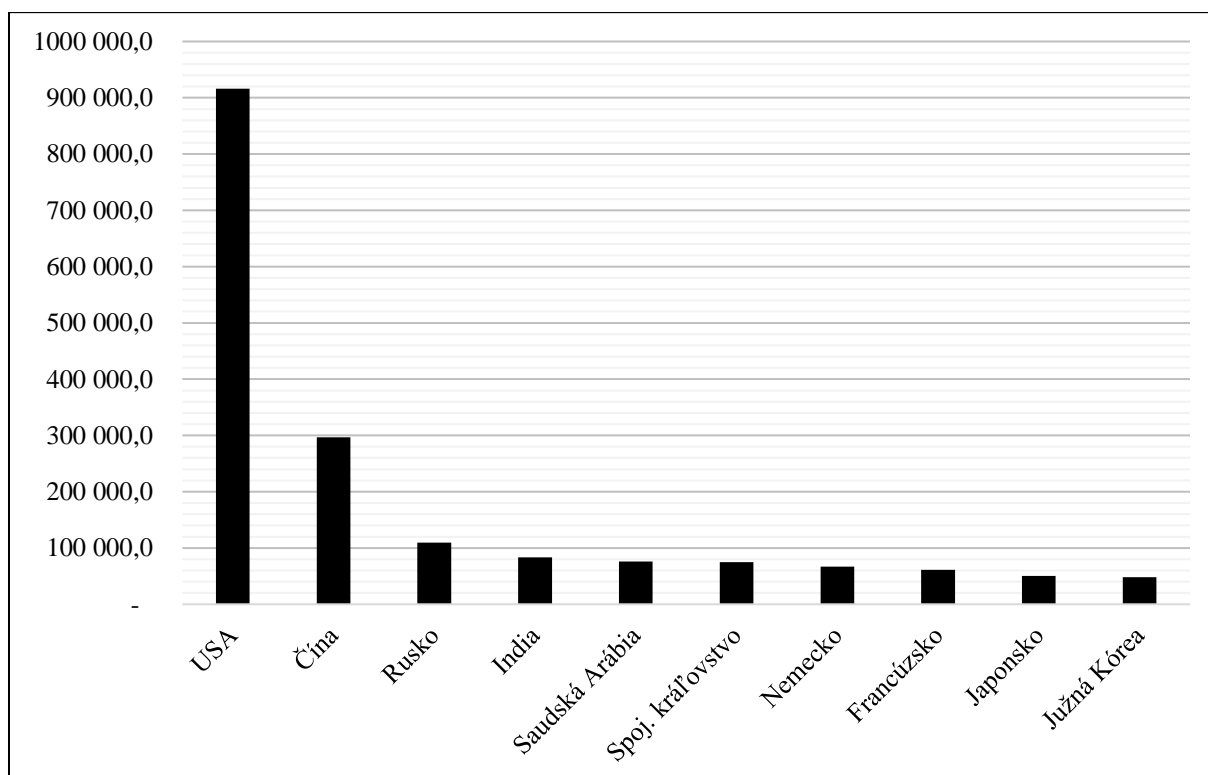
2 ANALÝZA VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU VO SVETE

Aktuálne, pod vplyvom zhoršujúceho sa globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a nepriaznivého vývoja bezpečnostnej situácie vo viacerých oblastiach sveta, sa výdavky na obranu v globálnom meradle po niekoľkoročnom poklese zvyšujú už deviaty rok po sebe (graf 1), pričom v roku 2023 dosiahli úroveň 2 393,6 miliárd amerických dolárov v bežných cenách (SIPRI, 2024).

Rebríček krajín sveta s najvyššími vojenskými výdavkami v roku 2023 vedú Spojené štáty americké (ďalej len „USA“), nasledované Čínou, Ruskom, Indiou a Saudskou Arábiou. Ďalšími krajinami sú v poradí západné európske mocnosti Spojené kráľovstvo, Nemecko a Francúzsko a prvú desiatku uzatvárajú ázijské krajiny Japonsko a Južná Kórea (graf 2). Celkovo sa týchto prvých desať krajín podieľa na celosvetových vojenských výdavkoch tromi štvrtinami.

Graf 1 Výdavky na obranu vo svete v rokoch 2010 až 2023 (v mld. USD)
Zdroj: SIPRI, 2024

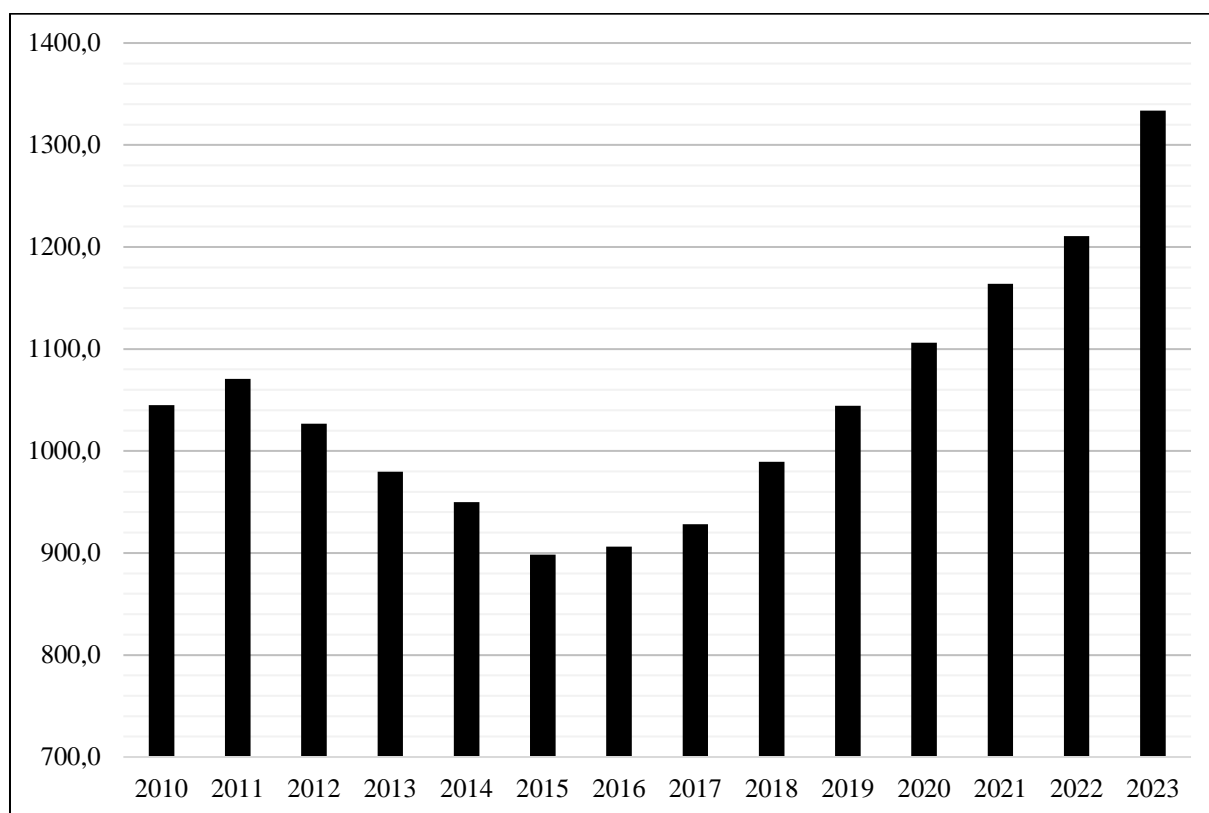
Graf 2 Krajiny sveta s najvyššími vojenskými výdavkami v roku 2023 (v mld. USD)
Zdroj: SIPRI, 2024

3 ANALÝZA VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU NATO

Súčasná geopolitická situácia vo svete a v Európe zvlášť sa dramaticky zmenila po zahájení ruskej vojenskej agresie proti Ukrajine. S ruskou inváziou na Ukrajinu vo februári 2022 dosiahlo ohrozenie európskych členských štátov Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“) novú úroveň. To podnietilo mnohé vlády, aby verejne oznámili svoj zámer zvýšiť výdavky na obranu smerom k cieľu 2 % hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“). Čas, ktorý si zvolili na dosiahnutie tohto cieľa, sa však výrazne líši: napríklad do roku 2024 v Bulharsku a 2025 vo Francúzsku, do roku 2028 v Taliansku a 2029 v Španielsku, až po rok 2035 v Belgicku (Runkel – Lawrence, 2023).

Aj keď takéto verejné oznámenia ukazujú ochotu výraznejšie prispievať nielen k vlastnej obrane, ale aj obranným schopnostiam NATO, otázne je, či po slovách budú nasledovať aj reálne činy. To sa ešte len uvidí. Štátne rozpočty prijaté na rok 2023 však už môžu poskytnúť prvé dôkazy o realizácii týchto zámerov, keďže ako prvé sa plánovali a dokončili po začatí ruskej agresívnej vojny proti Ukrajine. Rozpočty na rok 2023 teda ponúkajú ambicióznym vládam príležitosť vytvoriť fiškálny priestor na zvýšenie výdavkov na obranu.

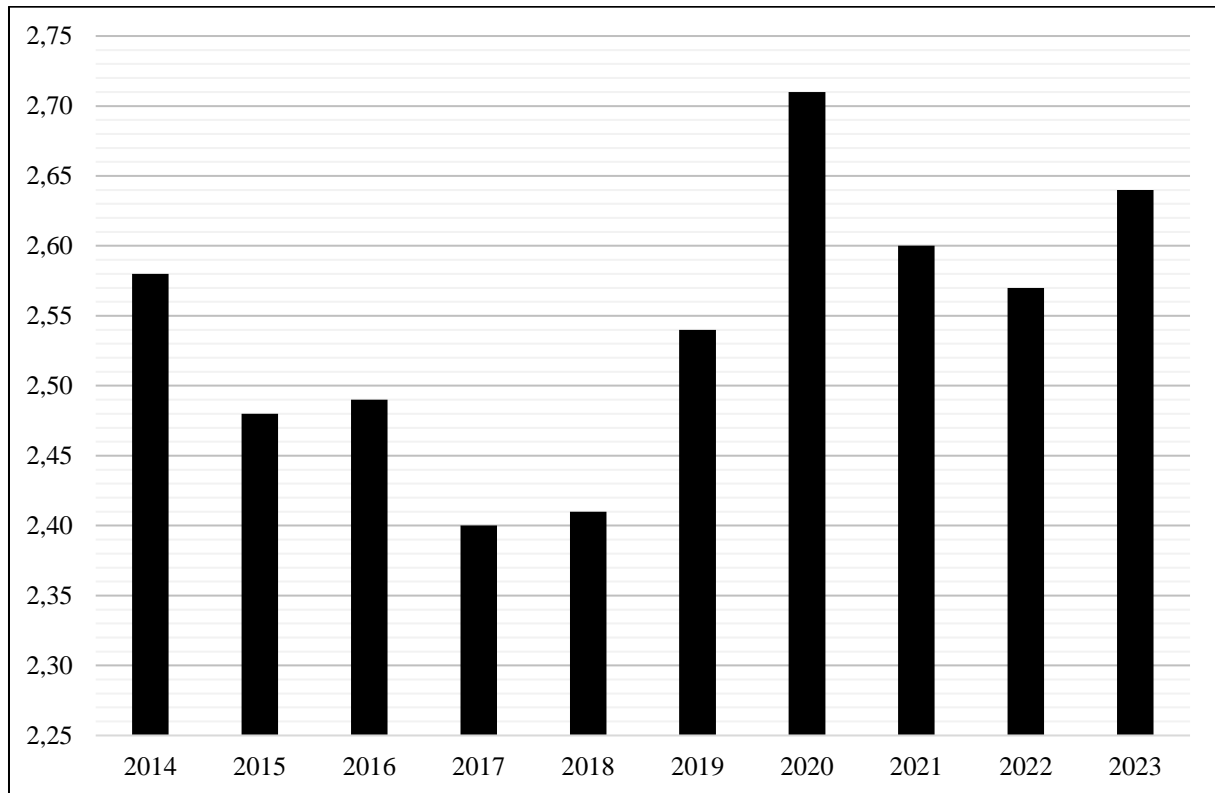
Aktuálne, pod vplyvom prebiehajúceho konfliktu na Ukrajine a zhoršujúceho sa globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a nepriaznivého vývoja bezpečnostnej situácie vo viacerých oblastiach sveta, sa výdavky na obranu v rámci NATO po niekoľkoročnom poklese zvyšujú už ôsmy rok po sebe (graf 3), pričom v roku 2023 dosiahli úroveň 1 333,8 miliárd dolárov v bežných cenách (SIPRI, 2024).

Graf 3 Výdavky na obranu v NATO v rokoch 2010 až 2023 (v mld. USD)

Zdroj: SIPRI, 2024

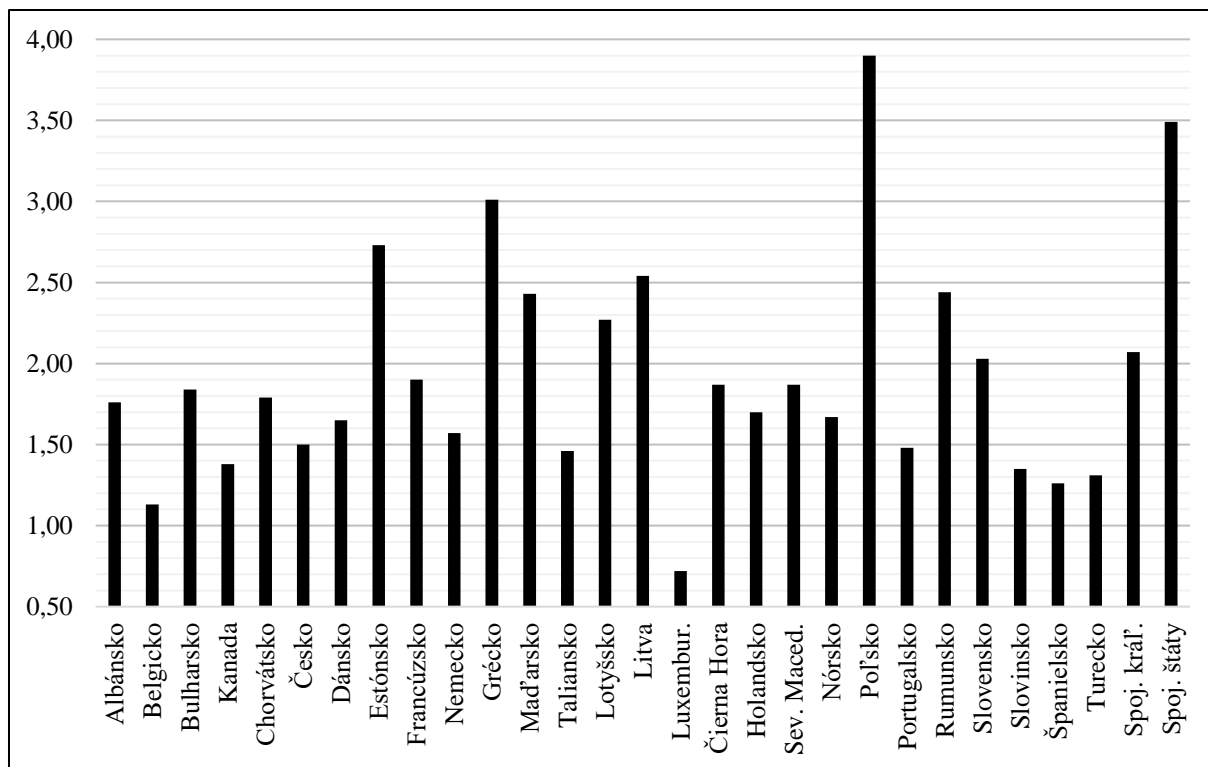
Viac ako dve tretiny členských štátov NATO zvýšili v roku 2023 svoje výdavky na obranu v pomere k HDP od ruského útoku na Ukrajinu. Avšak iba jedenásť členských štátov aliancie splní v roku 2023 cieľ vyčleniť na obranu zdroje vo výške 2 % HDP. Desiat členských krajín vykazuje hodnoty nad 1,5 % HDP. Celkovo sa priemerné výdavky na obranu ako podiel na HDP všetkých členov NATO za posledný rok zvýšili z 2,57 % na 2,64 % HDP a celkovo za posledných desať rokov z 2,58 % na 2,64 % (graf 4).

Graf 4 Výdavky na obranu v NATO v rokoch 2014 až 2023 (v % HDP)

Zdroj: NATO, 2024

S pohľadu výdavkov na obranu vyčlenených jednotlivými členskými štátmi NATO v roku 2023 je s výdavkami na obranu na úrovni 3,90 % HDP lídrom celej organizácie Poľsko. To prijalo zákon o obrane vlasti s cieľom natrvalo zvýšiť svoj rozpočet na obranu na minimálne 3 % HDP a navyše zriadilo obranný fond mimo bežného rozpočtu (Janes, 2022). S výdavkami na obranu nad 3 % HDP sú na popredných miestach aj Spojené štáty americké (3,49 %) a Grécko (3,01 %). Na štvrtom a piatom mieste sú pobaltské krajiny Estónsko (2,73 %) a Litva (2,54 %). Prvú desiatku krajín dopĺňajú Rumunsko (2,44 %), Maďarsko (2,43 %), Lotyšsko (2,27 %), Spojené kráľovstvo (2,07 %) a Slovensko (2,03 %). Na najnižšej priečke je Luxembursko, ktoré na obranu vyčlenilo v roku 2023 zdroje vo výške 0,72 % HDP (graf 5).

*Graf 5 Výdavky na obranu v členských štátoch NATO v roku 2023 (v % HDP)
Zdroj: NATO, 2024*

Záver

Záverom tohto príspevku možno uviesť, že výdavky na obranu v členských štátoch NATO vzrástli v roku 2023 oproti predchádzajúcemu roku približne o 123 miliárd USD na úroveň 1 bilióna 333 miliárd amerických dolárov v bežných cenách, čo je najvyššia úroveň, aká bola kedy dosiaľ zaznamenaná. Celkovo za posledných desať rokov (2014 až 2023) vzrástli výdavky na obranu v členských štátoch NATO o zhruba 384 miliárd USD, čo predstavuje nárast o cca 28,8 %. Najväčší podiel na celkových výdavkoch na obranu v rámci celej aliancie majú Spojené štáty americké, ktoré v roku 2023 vyčlenili zo svojho štátneho rozpočtu na obranu viac ako 916 miliárd USD, čo predstavuje viac ako dve tretiny všetkých vyčlenených zdrojov (68,72 %) v rámci celej organizácie. Bez Spojených štátov amerických výdavky na obranu ostatných členských štátov dosiahli len 417 miliárd USD (31,28 %). Najväčšie deficity zaznamenali v roku 2023 Nemecko (17 miliárd), Kanada (14 miliárd), Španielsko (12 miliárd) a Taliansko (10 miliárd).

V súvislosti s rozpútaním konfliktu na Ukrajine členské krajiny NATO, od východu po západ, reagovali na zvýšenú hrozbu zo strany Ruska rozličnou rýchlosťou. V roku 2023 splnili cieľ v podobe vyčlenenia prostriedkov vo výške 2 % HDP najmä tie členské štáty NATO, ktoré sú geograficky blízko Ruska. Na severe sa očakáva, že nový člen NATO – Fínsko – vynaloží na obranu približne 2,4 % HDP a bude v tomto trende pokračovať, keďže s Ruskom zdieľa nielen veľmi dlhú hranicu, ale aj históriu poznamenanú viacerými konfliktmi. Ďalej na juh, Estónsko, Litva a Lotyšsko ležia pozdĺž ruských a bieloruských hraníc a vzhľadom na ich štatút bývalých sovietskych republík sa cítia byť obzvlášť ohrozené expanzívnymi ambíciami Ruska. Všetky tri spomínané pobaltské krajiny vyčlenili v roku 2023 na obranu viac ako 2 % HDP a v nasledujúcich rokoch sa zamerajú na výdavky vo výške 3 % svojho HDP. Úplne najviac vynaložilo zo všetkých členov NATO v roku 2023 Poľsko, a to takmer 4 % svojho HDP.

Slovensko, Maďarsko a Rumunsko sú tiež bezprostrednými susedmi vojny na Ukrajine, čo ich prinútilo investovať viac ako 2 % HDP do svojej obrany v roku 2023.

V tejto súvislosti je potrebné vrátiť sa k myšlienke, že všetky členské štáty by mali spravodlivo prispievať ku kolektívnej obrane podľa svojej ekonomickej sily. Koniec koncov, odstrašovanie NATO je kolektívnym úsilím všetkých jeho členov. Dominantnú úlohu zohrávajú veľké krajiny NATO, ktoré sa nachádzajú v Severnej Amerike a v strednej alebo západnej Európe. V roku 2023 vynaložili Spojené štáty americké približne 3,3 % HDP, zatiaľ čo ďalšie dve jadrové mocnosti – Francúzsko a Spojené kráľovstvo – vynaložili 1,9 % a 2,2 % HDP. Ostatné európske veľké štáty – Nemecko (1,6 %), Taliansko (1,5 %) a Španielsko (1,2 %) – naďalej výrazne zaostali za cieľom dosiahnuť úroveň 2 % HDP. Tieto krajiny, podobne ako Kanada (1,3 %), vo svojich výdavkoch na obranu v roku 2023 zatiaľ prejavili len relatívne malé reakcie na ruskú vojnu proti Ukrajine.

Obrana pred vonkajšími hrozbami je jednou z kľúčových úloh každého štátu. Jedným z kľúčových nástrojov na zabezpečenie obrany pred vonkajšími hrozbami sú ozbrojené sily štátu. Napriek tomu, že ich výcvik, príprava, modernizácia, personálne, finančné, materiálo-technické zabezpečenie, ako aj výskum, vývoj a rozvoj sú drahé, rovnako ako nové, moderné zbrane, zbraňové systémy a bojová technika, v záujme zabezpečenia obrany je nevyhnutné, aby členské štáty NATO dokázali konsolidovať svoje rozpočty a našli priestor na zvýšenie výdavkov na obranu – v záujme vlastnom i kolektívnom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BELAN, L. – UCHAL, M. 2018. Narušenie bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018, s. 29-38. ISBN 978-80-8040-568-7,
- BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016, s. 31-38. ISBN 978-80-8040-534-2.
- DP. 2023. Baltics to Up Defense Spending to Three Percent of GDP. In *Defense post*, 2023. [online] [cit. 29.04.2024]. Dostupné na internete: <https://www.thedefensepost.com/2022/12/12/baltics-up-defense-spending/et>
- FRIANOVÁ, V. 2020. Kybernetická bezpečnosť ako jeden z „vedľajších produktov“ investovania štátu do obrany, ľudských zdrojov, výskumu a vývoja. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2020, s. 17-22. ISBN 978-80-8040-819-3.
- HOFREITER, L. – ZVAKOVÁ, Z. 2019. *Teória bezpečnosti*. Krakow : European Association for Security, 2019. 258 s. ISBN 978-83-61645-35-1.
- HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2006. 138 s. ISBN 97880-804-310-2.
- HORÁK, R. – KRČ, M. – PLACZEK, J. 1998. Vojenské výdavky. In *Ekonomika obrany štátu. Vybrané kapitoly*. Brno : Univerzita obrany, 1998. 325 s. ISBN 80-85960-06-00.
- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2017. *Privatizácia vojenstva: Súkromné vojenské spoločnosti*. Ostrava : Key Publishing, 2017. 156 s. ISBN 978-978-80-7418-269-3.

- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2019. *Terorizmus: Globálna bezpečnostná hrozba*. Ostrava : Key Publishing, 2019. 163 s. ISBN 978-978-80-7418-319-5.
- IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- IVANČÍK, R. 2022. *Bezpečnosť. Teoreticko-metodologické východiská*. Plzeň : Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s. r. o., 2022. 240 s. ISBN 978-80-7380-873-0.
- JIRÁSKOVÁ, S. 2022. *Ekonomika obrany. Vybrané kapitoly*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2022. 326 s. ISBN 978-80-8040-627-1.
- JURČÁK, V. – IVANČÍK, R. 2023. *Bezpečnostná a obranná politika Európskej únie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2023. 290 s. ISBN 978-80-8040-661-5.
- JURČÁK, V. – MAJCHÚT, I. 2016. Irregular activities and armed forces. In *Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem : Obrona Terytorialna i jej rola we współczesnych systemach bezpieczeństwa*, 2016, s. 315-328. ISSN 2353-6306.
- JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2013, s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.
- KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- KAZANSKÝ, R. 2015. *The Theory of Conflict*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. 208 s. ISBN 978-80-557-0970-3.
- KOUDELKA, Z. 2016. *Mezinárodní konflikty a bezpečnost státu*. Ostrava : Key publishing, 2016. 74 s. ISBN 9788074182648.
- MAJCHÚT, I. 2018. Súčasný bezpečnostné aspekty. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018, s. 233-241. ISBN 978-80-8040-568-7.
- NATO. 2024. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2023). In *North Atlantic Treaty Organisation*, 2024. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230707-def-exp-2023-en.pdf
- NATO. 2024. Secretary General welcomes unprecedented rise in NATO defence spending. In *North Atlantic Treaty Organisation*, 2024. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_222664.htm
- RUNKEL, W. - LAWRENCE, T. 2023. Defence Spending: Who Is Doing What? In *International Centre for Defence and Security*, 2023. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: <https://icds.ee/en/defence-spending-who-is-doing-what/>
- SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. 1992. *Ekonomika*. Bratislava: Bradlo. 1992. 555 s. ISBN 80-7127-031-8.
- SANDLER, T. – HEARTLY, K. 1995. *The Economics of Defense*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 387 s. ISBN 978-0-521-44204-6.

- SIPRI. 2023. Military Expenditure Database. In *Stockholm International Peace Research Institute*, 2023. [online] [cit. 28.04.2024]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/databases/milex>
- STRONELL, M. 2023. Poland unveils record 2023 defence budget. In *Janes*, 2023. [online] [cit. 29.04.2024]. Dostupné na internete: <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/poland-unveils-record-2023-defence-budget>
- ŠEFČÍK, V. 1999. *Ekonomika a obrana státu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky. 1999. 206 s. ISBN 80-7278-014-X.

Ing. Marika HÚLEKOVÁ
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänovská cesta 393
031 01 Liptovský Mikuláš
Marika.hulekova@aos.sk